

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

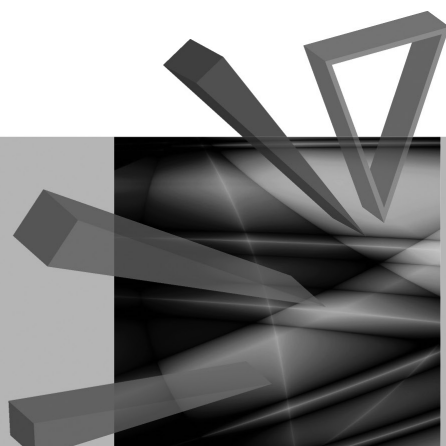
RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

315

Integracja i kryzysy na lokalnych i globalnych rynkach we współczesnym świecie

Tom 1

Redaktorzy naukowi

Jan Rymarczyk

Małgorzata Domiter

Wawrzyniec Michalczyk

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redakcja wydawnicza: Anna Grzybowska, Aleksandra Śliwka

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: K. Halina Kocur

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-400-4 (tom 1)

ISBN 978-83-7695-327-4 (całość)

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Franciszek Adamczuk , Współpraca gospodarcza na pograniczu polsko-czeskim – aspekty przestrzenne i instytucjonalne.....	13
Marzena Adamczyk , Rola Rady Stabilności Finansowej w zapobieganiu kryzysom finansowym.....	24
Eric Ambukita , Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie wielkopolskim	33
Anna Barwińska-Małajowicz , Absolwenci szkół wyższych w kontekście (nie)dostosowania oferty edukacyjnej do potrzeb pracodawców. Analiza porównawcza na przykładzie wybranych regionów w Polsce i Niemczech	43
Zbigniew Bentyn , Kryzys polityczny i jego logistyczne konsekwencje dla międzynarodowej sieci dostaw	54
Zbigniew Binek , Minimalizacja kosztów wprowadzenia euro w Polsce – doświadczenia krajów wchodzących do Unii Europejskiej w 2004 roku oraz rozwiązania własne	64
Joanna Bogolębska , Doświadczenia gospodarki światowej ze stanami globalnych nierównowag płatniczych w kontekście ich kryzysogenności.....	74
Jarosław Brach , Pozycja polskich międzynarodowych drogowych przewoźników ładunków na europejskim rynku drogowego międzynarodowego transportu towarowego – przyczyny sukcesu	85
Magdalena Broszkiewicz , Kreowanie wartości dla akcjonariuszy jako instrument rozwoju i kształtowania atrakcyjności inwestycyjnej współczesnych rynków kapitałowych.....	105
Dominika Brzęczek-Nester , Pozycja konkurencyjna polskiego przetwórstwa przemysłowego w kontekście wyników handlu zagranicznego w latach 2006-2011	115
Katarzyna Brzozowska , Wpływ kryzysu finansowego na otoczenie regulacyjne biznesu we Włoszech	125
Katarzyna Bujan , <i>Cash pooling</i> jako instrument zarządzania płynnością finansową w transnarodowych korporacjach	135
Ignacy H. Chrzanowski , NAFTA jako alternatywna forma integracji gospodarczej. Z perspektywy krajów postkomunistycznych	144
Anna Chrzęściewska , Determinanty rozwoju bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Indiach.....	157
Anna Czech , Kryzysy energetyczne we współczesnym świecie	167
Wioletta Czemiel-Grzybowska , Źródła finansowania małych i średnich przedsiębiorstw w Europie w warunkach kryzysu	175

Katarzyna Czerewacz-Filipowicz , Polityka antykryzysowa Federacji Rosyjskiej na obszarze Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej	184
Małgorzata Czermińska , Swobody rynku wewnętrznego oraz wspólna polityka konkurencji Unii Europejskiej a konkurencyjność przedsiębiorstw...	195
Małgorzata Domiter , Znaczenie globalnych reguł prowadzenia wymiany handlowej ze szczególnym uwzględnieniem KNU dla krajów rozwijających się	208
Jerzy Dudziński , Uwagi o działalności inwestorów finansowych na rynkach towarowych.....	223
Bartosz Fortuński , Czy energetyka światowa integruje się z założeniami polityki energetycznej Unii Europejskiej?.....	234
Elżbieta Golemska , Nowe metody zarządzania logistyką międzynarodową w procesie umiędzynarodawiania polskich przedsiębiorstw	244
Eugeniusz Gostomski , Proces tworzenia unii bankowej w krajach Eurolandu	256
Małgorzata Graćik-Zajackowski , <i>Fair trade</i> : szansa czy zagrożenie dla rozwoju krajów Południa?	267
Tomasz Gutowski , Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako główny sposób inwestowania korporacji transnarodowych w Polsce	277
Marcin Haberla, Sebastian Bobowski , Od uniwersytetu średniowiecznego do uniwersytetu trzeciej generacji	287
Rafał Hryniewiecki , Dyplomacja energetyczna – pomiędzy teorią a praktyką	298
Małgorzata Janicka , Liberalizacja przepływów kapitałowych wobec ewolucji międzynarodowego systemu walutowego	308
Anna H. Jankowiak , Japoński model komunikacji biznesowej a otwarcie japońskiej gospodarki na globalizację	319
Dorota Jankowska, Agnieszka Majka , Zmiany na lokalnych rynkach pracy województwa podkarpackiego w aspekcie przeobrażeń trójsektorowej struktury zatrudnienia	327
Dorota Jarema , Odpowiedź ASEM na światowy kryzys finansowy	337
Bohdan Jeliński , Fundamentalne konsekwencje kryzysu gospodarki globalnej	346
Ewa Klima, Magdalena Rosińska-Bukowska , Kryzys finansowy 2008 – analiza percepcji kryzysu przez społeczeństwo europejskie	357
Barbara Klimas , Kryzys państwa opiekuńczego i trudności w ograniczaniu społecznych funkcji państwa	368
Artur Klimek , Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych z krajów wschodzących do Polski	378
Karolina Klupś , Przepływy bezpośrednich inwestycji zagranicznych na Ukrainie oraz ukraińskich inwestycji zagranicznych w latach 2004-2013	388
Agnieszka Kłysik-Uryszek , Wpływ kryzysu na aktywność międzynarodową przedsiębiorstw polskich	400
Agnieszka Konopelko , Polityka Unii Europejskiej wobec krajów regionu Kaukazu Południowego w kontekście globalnego kryzysu finansowego ..	410

Radosław Koszewski , Wykorzystanie zbiorów rozmytych w selekcji kandydatów do aliansu	421
Patrycja Krawczyk , Wpływ kryzysu rynków finansowych i bankowych w XXI wieku na ocenę ratingową wybranych państw	429
Anetta Kuna-Marszałek , Budowa powiązań nauki z biznesem – przegląd badań.....	439
Jarosław Kuśpit , Efekty ekonomiczne Europejskiej Polityki Sąsiedztwa Unii Europejskiej wobec państw Europy Wschodniej w okresie kryzysu gospodarczego	450
Aleksandra Kuźmińska-Haberla , Kraj pochodzenia produktu we współczesnej gospodarce.....	459
Małgorzata Stefania Lewandowska, Tomasz Gołębiowski , Innowacyjność a konkurencyjność międzynarodowa polskich przedsiębiorstw przemysłowych. Wyniki badań.....	469
Marek Maciejewski , Wiarygodność kredytowa państw w obliczu kryzysu finansów publicznych	480
Agnieszka Majka , Zróżnicowanie atrakcyjności inwestycyjnej powiatów województwa podkarpackiego.....	493
Dominika Malchar-Michalska , Międzynarodowy handel zbożem w krajach o niskim dochodzie i deficycie żywnościowym w obliczu światowego wzrostu cen żywności w latach 2006-2011	502
Arkadiusz Malkowski , Rola zarządzania strategicznego w budowaniu konkurencyjnego regionu transgranicznego na przykładzie Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2007-2013	513
Arkadiusz Malkowski, Agnieszka Malkowska , Creating a competitive region on the example of Pomerania Euroregion	523
Witold Małachowski , Polityka antykryzysowa Niemiec a integracja europejska	533
Jakub Marszałek , Emisja obligacji zamiennych w warunkach światowego kryzysu finansowego	545
Grzegorz Mazur , Nowy kształt powszechnego systemu preferencji celnych Unii Europejskiej	555
Lidia Mesjasz , Doświadczenia historyczne w zakresie niewypłacalności państw – wnioski dla współczesnej polityki gospodarczej.....	566
Joanna Michalczyk , Główne przesłanki bezpieczeństwa żywnościowego Polski i próba jego pomiaru.....	577
Wawrzyniec Michalczyk , Znaczenie wymiany wewnątrzgałęziowej w polskim handlu zagranicznym towarami rolno-spożywczymi	592
Bartosz Michalski , Zaawansowanie technologiczne polskiego eksportu w pierwszej dekadzie XXI wieku	607

Tomasz Michałowski , Kryzys zadłużeniowy w strefie euro a trwałość relacji kursowej euro/frank CFA.....	619
Ewa Mińska-Struzik , Bariery rozwoju eksportu w polskich przedsiębiorstwach wysokiej techniki – wyniki badań własnych	630

Summaries

Franciszek Adameczuk , Economic cooperation in Polish-Czech border – spatial and institutional aspects.....	23
Marzena Adamczyk , The role of Financial Stability Board in preventing financial crises	32
Eric Ambukita , Foreign direct investment in Wielkopolska Voivodeship	42
Anna Barwińska-Małajowicz , High schools graduates in the context of (not) adjusting of educational offer to the employer expectations. Comparative analysis on the example of chosen regions in Poland and Germany	53
Zbigniew Bentyn , The political crisis and its logistic implications for international supply network	63
Zbigniew Binek , Minimizing the costs of introduction of euro in Poland – experience of countries entering the European Union in 2004 and own solutions.....	72
Joanna Bogolebska , The experience of global economy with global imbalances as a crisis-breeding element.....	84
Jarosław Brach , The position of Polish international road freight carriers on the European market of international road freight hauling – reasons behind the success	104
Magdalena Broszkiewicz , Creating value for shareholders as an instrument of growth and development of the investment attractiveness of modern capital markets.....	114
Dominika Brzęczek-Nester , Competitive position of Polish manufacturing in the context of foreign trade performance in the period 2006-2011	124
Katarzyna Brzozowska , The impact of financial crisis on the regulation environment in Italy	134
Katarzyna Bujan , <i>Cash pooling</i> as a tool for liquidity management in transnational corporations	143
Ignacy H. Chrzanowski , NAFTA as an alternative form of economic integration. From the perspective of the post-communist countries.....	156
Anna Chrzęściewska , Determinants of foreign direct investment development in India.....	166
Anna Czech , Energy crises in contemporary world.....	174
Wioletta Czemieli-Grzybowska , Sources of financing small and medium enterprises in Europe during the crisis	183
Katarzyna Czerewacz-Filipowicz , Anti-crisis policy of the Russian Federation in the area of the Eurasian Economic Community	194

Małgorzata Czermińska , Freedom of the internal market and the common EU competition policy and competitiveness of companies.....	207
Małgorzata Domiter , The importance of global trading rules with special regard to the Most Favoured Nation clause for developing countries.....	222
Jerzy Dudziński , Remarks on financial investors' engagement on commodity markets.....	233
Bartosz Fortuński , Is the global energy integrates with EU energy policy objectives?	243
Elżbieta Golemska , New methods of logistics management in the internationalization of Polish firms.....	255
Eugeniusz Gostomski , The process of creating the banking union in the eurozone	266
Małgorzata Grącik-Zajaczkowski , Fair trade: an opportunity or a threat for the development of the South?	276
Tomasz Gutowski , Foreign direct investments as the main way of transnational corporations' investments in Poland.....	286
Marcin Haberla, Sebastian Bobowski , From the medieval university to the university of the third generation.....	297
Rafał Hryniewiecki , Energy diplomacy – theoretical framework and practical applications	307
Małgorzata Janicka , The liberalization of capital flows in the presence of the evolution of the international monetary system.....	318
Anna H. Jankowiak , Japanese business communication model and the opening of the Japanese economy to the process of globalization	327
Dorota Jankowska, Agnieszka Majka , Changes on the local labor markets of the Podkarpackie Voivodeship in terms of the transformation of the three-sector structure of employment.....	336
Dorota Jarema , ASEM response to the global financial crisis	345
Bohdan Jeliński , Main consequences of global economy crisis	356
Ewa Klima, Magdalena Rosińska-Bukowska , The crisis of 2008 – analysis of European society's perception of the phenomenon.....	367
Barbara Klimas , Crisis of the welfare state and difficulties in limiting the social functions of the state.....	377
Artur Klimek , Inflows of foreign direct investment from emerging economies to Poland.....	387
Karolina Klupś , Foreign direct investment in Ukraine and the Ukrainian foreign investment flows in the years 2004-2013	399
Agnieszka Kłysik-Uryszek , Impact of economic crisis on Polish outward FDI	409
Agnieszka Konopelko , The European Union policy towards the countries of the South Caucasus region in the context of the global financial crisis.....	420
Radosław Koszewski , The use of fuzzy sets in the selection of candidates to an alliance	428

Patrycja Krawczyk , Impact of the crisis on financial and banking markets in the 21 st century on the rating of selected countries.....	438
Anetta Kuna-Marszałek , Building cooperation between science and business – literature review	449
Jarosław Kuśpit , Economic effects of the European Neighborhood Policy of the European Union towards the countries of Eastern Europe during the economic crisis	458
Aleksandra Kuźmińska-Haberla , Country of origin of a product in the modern economy	468
Małgorzata Stefania Lewandowska, Tomasz Gołębiowski , Innovativeness and international competitiveness of Polish industry. Research outcomes	479
Marek Maciejewski , The reliability of the states in the face of public finance crisis	492
Agnieszka Majka , Diversification of investment attractiveness of counties in the Podkarpackie Voivodeship.....	501
Dominika Malchar-Michalska , International cereal trade in Low-Income Food-Deficit Countries in the context of the world food price surge 2006-2011 ..	512
Arkadiusz Malkowski , Strategic management in building the competitive region on the example of Cross-border Co-operation Operational Programme of the Republic of Poland and the Czech Republic 2007-2013....	522
Arkadiusz Malkowski, Agnieszka Malkowska , Budowa konkurencyjnego regionu na przykładzie Euroregionu Pomerania.....	532
Witold Malachowski , Anti-crisis policy of Germany and European integration	544
Jakub Marszałek , Convertible bonds issuance in the time of world financial crisis	554
Grzegorz Mazur , A new shape of the Generalised System of Preferences of the European Union	565
Lidia Mesjasz , State insolvency – historical experience and lessons for current economic policy.....	576
Joanna Michalczyk , Main determinants of Poland’s food security and an attempt of its measuring	591
Wawrzyniec Michalczyk , The importance of intra-industry exchange in Polish foreign trade in agri-food products	606
Bartosz Michalski , Technological advancement of Polish exports in the first decade of the 21 st century	618
Tomasz Michałowski , Debt crisis in the eurozone and the sustainability of the euro/CFA franc rate.....	629
Ewa Mińska-Struzik , Barriers for exporting activities in Polish high-tech enterprises – own study results	640

Rafał Hryniewiecki

Ambasada RP w Rzymie

DYPLOMACJA ENERGETYCZNA – POMIĘDZY TEORIA I PRAKTYKĄ

Streszczenie: Określenie dyplomacja energetyczna nie jest nowe. Jednak od czasu, kiedy surowce energetyczne zaczęły być wykorzystywane przez niektóre państwa do realizacji politycznych celów, w żargonie publicystycznym wykorzystywane jest ono wymiennie do opisywania polityki energetycznej czy aktywności wybranych koncernów w sektorze energetycznym. W niniejszym artykule autor podejmuje próbę opracowania teoretycznych podstaw oraz konceptualizacji definicji dyplomacji energetycznej. Aby ten cel osiągnąć, przeprowadzona zostaje analiza uwarunkowań geopolitycznych w sektorze energetycznym. W artykule pokazano jednocześnie, że dyplomacja energetyczna jest narzędziem polityki zagranicznej służącym realizacji interesów zarówno politycznych, jak i energetycznych państwa na arenie międzynarodowej.

Słowa kluczowe: dyplomacja, dyplomacja energetyczna, polityka zagraniczna, bezpieczeństwo energetyczne.

1. Wstęp

Określenie dyplomacja energetyczna nie jest nowe¹. Pojawiło się w literaturze w drugiej połowie XX wieku i było związane z działaniami tzw. siedmiu siostr – największych koncernów energetycznych, które w latach 60. XX wieku zdominowały rynek ropy na świecie. Pochodzące głównie z USA firmy były aktywnie wspierane przez Waszyngton na rynkach zagranicznych². Jednak dopiero w latach 90., kiedy surowce energetyczne zaczęły być wykorzystywane w arsenale niektórych państw jako instrument bezpośredniego nacisku politycznego, pojęcie dyplomacji energetycznej nabrało nowego znaczenia. Od tego czasu, głównie w żargonie publicystycz-

¹ R. Hryniewiecki pełni obecnie funkcję I sekretarza ds. ekonomicznych w Ambasadzie RP w Rzymie. Autor zaznacza, że wszystkie treści zawarte w artykule są jego osobistymi poglądami i nie stanowią oficjalnego stanowiska Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

² Do koncernów tych zaliczono Anglo-Persian Oil Company (obecnie BP), Gulf Oil, Standard Oil of California, Texaco (obecnie Chevron); Royal Dutch Shell, Standard Oil of New Jersey (obecnie Esso) oraz Standard Oil Company of New York (obecnie ExxonMobil). Zobacz: D. Yergin, *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money, and Power*, Simon & Schuster, New York 1991.

nym, określenie to wykorzystywane jest wymiennie do nazywania wielu zjawisk związanych albo z polityką zagraniczną wykorzystującą surowce energetyczne (jako argument polityczny), albo z działaniami wybranych aktorów w sektorze energetycznym. Wydaje się więc, że praktyka w tym przypadku wyraźnie wyprzedziła teorię, ponieważ termin dyplomacja energetyczna nie odnalazł wystarczającego odzwierciedlenia w literaturze naukowej. Biorąc pod uwagę powyższe oraz znaczenie tego rodzaju aktywności dla strategicznych interesów państwa, w tym np. bezpieczeństwa narodowego, dyplomacja energetyczna zasługuje na umiejscowienie w szerszych ramach teoretycznych.

W niniejszym artykule autor podejmie próbę opracowania teoretycznych podstaw oraz konceptualizacji definicji dyplomacji energetycznej. Aby ten cel osiągnąć, przeprowadzona zostanie analiza uwarunkowań geopolitycznych w sektorze energetycznym. W ocenie autora dyplomacja energetyczna jest specyficzną odmianą dyplomacji gospodarczej, której teoretyczne ramy posłużą do dalszych rozważań na temat przedmiotu badań. W artykule pokazane zostanie jednocześnie, że dyplomacja energetyczna jest narzędziem polityki zagranicznej służącym realizacji interesów zarówno politycznych, jak i energetycznych państwa na arenie międzynarodowej.

2. Geopolityczne uwarunkowania w sektorze energetycznym

Sektor energetyczny jest szczególnym obszarem gospodarki. Pomimo usilnych prób zmierzających do liberalizacji handlu surowcami energetycznymi na świecie, polityka wciąż odgrywa w nim kluczową rolę. W sektorze energetycznym brakuje transparentności, równego dostępu do rynku, informacji, a warunki kontraktów są często uzależniane od politycznych relacji między państwami. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest nierównomierne pod względem geograficznym rozmieszczenie złóż surowców energetycznych, które mają istotne znaczenie dla bezpieczeństwa narodowego. Powoduje to sytuację, że większość krajów zmuszona jest importować ropę i gaz, uzależniając w całości lub w dużej części strategiczną stabilność swoich gospodarek od zewnętrznych dostawców. Dodatkowo w znacznej części państw, w których znajdują się złoża, nie istnieją w pełni ukształtowana gospodarka rynkowa oraz system polityczny oparty na demokracji. Dlatego szczególnego znaczenia w realizowaniu polityki energetycznej nabierają działania dyplomacji, której zadaniem powinno być wspieranie stabilnych relacji z głównymi producentami/odbiorcami surowców energetycznych oraz rodzimych firm w rywalizacji o kontrakty na eksploatację złóż energetycznych na rynkach zagranicznych. Jednakże nie do przecenienia jest rola koncernów energetycznych, które realizują strategiczne dla interesu narodowego inwestycje, takie jak np. gazociągi. Powoduje to, że obok dyplomacji są one kluczowymi podmiotami w polityce energetycznej państwa na arenie międzynarodowej. Skuteczność tej polityki zależy zatem od ich sprawnej współpracy, polegającej m.in.

na wymianie informacji i analiz, wsparciu logistycznym, lobbingu, promocji, a czasem nawet na uzupełnianiu się w działaniach dotyczących pomocy rozwojowej³.

W niektórych krajach, w celu zwiększenia spójności działań, praktykowane są oddelegowywanie dyplomatów do koncernów energetycznych, a także przepływ pracowników koncernów w drugą stronę⁴. Przepływy kadr między administracją państwową a przedsiębiorstwami z sektora energetycznego mają miejsce także na najwyższych szczeblach władzy, co w ostatnich latach wykorzystywał szczególnie Gazprom⁵. O bliskości państwa i koncernów energetycznych świadczy także struktura własnościowa tych ostatnich. Państwa bardzo często sprawują kontrolę nad działalnością największych koncernów energetycznych, m.in. dzięki większościowemu pakietowi własnościowemu czy innym narzędziom, takim jak np. tzw. złota akcja⁶.

Praktyka pokazuje, że działalność koncernów energetycznych jest często ściśle uwarunkowana kierunkami polityki zagranicznej państwa. Może o tym świadczyć choćby stosowana przez Gazprom polityka uzależniania wysokości cen gazu od bliskości relacji politycznych (np. najbliższa geograficznie Rosji Ukraina i Polska przez ostatnie lata płaciły Gazpromowi najwyższe ceny gazu w Europie)⁷. Innym przykładem jest projekt South Stream, który trudno uznać za inwestycję mającą uzasadnienie czysto ekonomiczne. Osłabia on znaczenie polityczne Ukrainy w związku z obniżeniem jej rangi jako państwa tranzytowego⁸. Wykorzystywanie spółek energetycznych do osiągania celów politycznych stosowane było jednak również przez Zachód. Przykładem jest koncern Eni, który w czasie zimnej wojny nazywany był włoskim Ministerstwem Spraw Zagranicznych. Kadry tej spółki rozwijały relacje z państwami, z którymi włoscy politycy nie mogli rozmawiać z uwagi na przynależność Rzymu do bloku NATO⁹.

Wydaje się więc, że największe sukcesy na rynku energetycznym osiągają podmioty ze wsparciem administracji państwowej. Z drugiej jednak strony najbardziej

³ Istotnym elementem współpracy między oboma podmiotami może być również pomoc rozwojowa, gdzie np. państwo wspiera budowę instytucji w krajach, gdzie inwestują rodzime koncerny energetyczne.

⁴ Praktyka taka stosowana jest m.in. we Włoszech.

⁵ Najgłośniejsze przykłady to: kanclerz Niemiec Gerhard Schröder, premier Finlandii Paavo Lipponen czy związany wcześniej z Gazpromem były prezydent Rosji Dmitrij Miedwiediew. M. Bilski, *Gazprom kaptuje znanych polityków*, „Dziennik”, 11 stycznia 2010, oraz *Gerhard Schroeder's Sellout*, „Washington Post”, 05.03.2010.

⁶ Wysoki udział jest m.in. we Francji w GDF Suez (35%) oraz we Włoszech w Eni (30%). Natomiast w Total, E.ON i Wintershall oprócz sektora prywatnego dominują tzw. inwestorzy instytucjonalni (różne fundusze inwestycyjne, banki itp.), którzy *de facto* gwarantują państwu kontrolę nad tymi koncernami.

⁷ Zob. artykuł: *Rosja wykorzystuje gaz i ropę jako broń*, <http://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artukul/rosja;wykorzystuje;gaz;i;rope;jako;bron,54,0,135222.html> [dostęp: 03.03.2010].

⁸ J.M. Bezat, *Paris et Moscou mènent une realpolitik de l'énergie*, „Le Monde”, 26 listopada 2009.

⁹ Więcej na ten temat w monografii: *Eni's Way: Il secolo di Mattei*, AGI, Rzym 2006.

skuteczna w realizacji polityki energetycznej jest dyplomacja, której towarzyszy silny koncern energetyczny, gotowy do podjęcia nie zawsze opłacalnych ekonomicznie, ale strategicznych dla interesu narodowego inwestycji. Z tego względu, w ocenie autora, państwa o rosnących ambicjach politycznych i energetycznych powinny dążyć do poprawy spójności działania między oboma podmiotami.

3. Dyplomacja energetyczna – rozważania definicyjne

Termin dyplomacja energetyczna używany jest często jako zamiennik takich określeń, jak polityka energetyczna czy relacje w sektorze energetycznym. Ponadto w literaturze, głównie publicystycznej, pojawiają się jeszcze węższe odmiany dyplomacji energetycznej. Kategoryzacja ta ma zazwyczaj charakter sektorowy. Wspomina się więc o:

- „dyplomacji nuklearnej”, stanowiącej domenę Francji, związanej z ekspansją potencjału technologicznego Paryża w tym obszarze na zagranicznych rynkach,
- „zielonej dyplomacji”, związanej z promocją eksportu „zielonych technologii”,
- „dyplomacji gazowej”, odnoszącej się bezpośrednio do sektora gazowego,
- „dyplomacji łupkowej” – jeszcze węższe ujęcie zakresu „dyplomacji gazowej”.

Ponadto pojawiają się również odmiany według kryterium podmiotowego: dyplomacja Gazpromu, europejska dyplomacja energetyczna czy dyplomacja energetyczna Chin. W literaturze przedmiotu nie pojawiła się natomiast uznana definicja pojęcia dyplomacji energetycznej. Termin ten próbuje zdefiniować A. Goldthau, według którego „dyplomacja energetyczna jest użyciem polityki zgaranicznej w celu zapewnienia dostępu do dostaw energii oraz do promocji (głównie w relacjach dwustronnych między rządami) współpracy w sektorze energetycznym”¹⁰. Goldthau podkreśla, że najważniejszą rolę odgrywają w tym obszarze aktorzy państwowi, oraz zakłada, że głównym motywem ich działania jest bezpieczeństwo narodowe. Definicja ta wydaje się słusznie określać przedmiot działań. Wątpliwości wzbudza jednak sformułowanie, że to polityka zagraniczna jest instrumentem dyplomacji energetycznej. W literaturze z zakresu stosunków międzynarodowych zakłada się, że to dyplomacja uznawana jest za narzędzie realizacji strategii państwa na arenie międzynarodowej – czyli polityki zagranicznej, a nie odwrotnie.

W związku z powyższym, w celu sformułowania definicji tego pojęcia należy oprzeć się na istniejących fundamentach teoretycznych dyplomacji, a bardziej szczegółowo dyplomacji gospodarczej, rozumianej jako „działalność wyspecjalizowanych struktur państwowych na rzecz realizacji zagranicznej polityki ekonomicznej państwa, polegająca na promocji szeroko pojętych interesów gospodarczych i politycznych. Areną tych działań jest środowisko przybierające postać swoistej sieci, w któ-

¹⁰ A. Goldthau, *Energy diplomacy in trade and investment of oil and gas*, [w:] *Global energy governance: The new rules of the game*, red. A. Goldthau, J. Martin, Brookings Institution Press, Washington 2010, s. 45-57.

rej następuje przenikanie się sfery gospodarki i polityki, sektora państwowego z prywatnym, a także współwystępowanie wielu aktorów, którzy prezentują różne (czasem zbieżne) interesy”¹¹. Wybór tej definicji w kontekście analizowanego sektora energetycznego jest nieprzypadkowy. Zwraca się w niej uwagę, że choć głównym celem dyplomacji gospodarczej jest realizowanie interesów gospodarczych, to ze względu na współzależność polityki i gospodarki nie można wykluczyć, że działania te mogą służyć również osiągnięciu celów politycznych państwa, z czym wielokrotnie mieliśmy do czynienia w branży energetycznej.

Ponadto w literaturze przedmiotu przy opisach dyplomacji gospodarczej wyraźnie rozróżnia się jako jej składowe dyplomację ekonomiczną i dyplomację handlową. Wynika to z odmiennego obszaru wykonywanych zadań oraz obszaru kompetencji przydzielonych obu formom tej działalności. Na przykład G.R. Berridge i A. James definiują dyplomację ekonomiczną jako działania prowadzone przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych i inne współodpowiedzialne za międzynarodową politykę państwa resorty związane z realizacją założeń polityki ekonomicznej. Zauważają oni jednocześnie, że dyplomacja ekonomiczna wspomaga cele polityki zagranicznej państwa, angażując dostępne zasoby gospodarcze¹². Dyplomacja handlowa zaś określana jest jako działalność prowadzona przez oficjalne przedstawicielstwa państwa w celu promocji współpracy gospodarczej pomiędzy państwem wysyłającym a państwem goszczącym¹³.

Ponadto we wspomnianej wyżej definicji dyplomacji gospodarczej odnotowuje się znaczącą rolę, jaką odgrywają w kształtowaniu zagranicznej polityki gospodarczej ekonomiczne grupy interesu, których zasoby przekładają się bezpośrednio na wpływ polityczny¹⁴. Grupami tymi mogą być np. koncerny paliwowe, które kontrolując strategiczne surowce energetyczne, mają znacznie większą szansę uzyskania statusu wpływowej grupy, a nawet współrealizatora niektórych celów polityki energetycznej. Koncerny te realizują często funkcje dyplomatyczne, czyli tzw. dyplomację biznesową, odnoszącą się do zarządzania relacjami między przedsiębiorstwem a szerokim zbiorem jego pozabiznesowych aktorów i odpowiedników na arenie mię-

¹¹ R. Hryniewiecki, K. Borońska, *Dyplomacja gospodarcza jako narzędzie polityki zagranicznej państwa*, „Ekonomia” nr 12, Wydawnictwo UE, Wrocław 2010, s. 111-123. Zob. też inne definicje dyplomacji gospodarczej przedstawione m.in. w: N. Bayne, S. Woolcock, *What is Economic Diplomacy? The New Economic Diplomacy: Decision making and negotiation in international economic relations*, Ashgate Publishing Ltd, Hampshire 2003, s. 5-6; A.H. Krzymiński, *Dyplomacja gospodarcza*, [w:] *Dyplomacja*, red. M. Wilk, Wyższa Szkoła Stosunków Międzynarodowych, Łódź 2002, s. 171; E. Molendowski, W. Polan, *Dyplomacja gospodarcza. Rola i znaczenie w polityce zagranicznej państwa*, Wolters Kluwer, Kraków 2007, s. 64.

¹² G.R. Berridge, A. James, *A Dictionary of Diplomacy*, Palgrave, Hampshire 2001, s. 81

¹³ O. Naray, *Commercial Diplomacy: A Conceptual Overview*, 7th World Conference of TPOs – The Hague, The Netherlands 2008.

¹⁴ Są to tzw. grupy wewnętrzne (*insider groups*), będące uznanym i legitymizowanym przez podmioty publiczne uczestnikiem procesu decyzyjnego. Zob. W. Grant, *Insider groups, outsider groups and interests groups strategies in Britain*, University Warwick, Coventry 1978, s. 14.

dzynarodowej¹⁵, oraz skupioną na otoczeniu wewnętrznym, tzw. dyplomację korporacyjną, której zadaniem jest zagwarantowanie stałości i strukturalnej spójności wewnątrzorganizacyjnej sieci powiązań między centralą a zagranicznymi filiami przedsiębiorstwa¹⁶. Z uwagi na to, że w polityce energetycznej granice pomiędzy tradycyjną dyplomacją a paradyplomacją się zacierają, istnieje potrzeba zdefiniowania tego zjawiska.

4. Dyplomacja energetyczna – konceptualizacja pojęcia

Istotnym punktem wyjścia do zdefiniowania dyplomacji energetycznej będzie stwierdzenie, że jest ona węższą, w rozumieniu przedmiotowym, odmianą dyplomacji gospodarczej. W dyplomacji energetycznej szczególną rolę odgrywają koncerny energetyczne – ekonomiczne grupy interesu. Ponadto kluczowe w tym obszarze są zasoby energetyczne, np. surowce energetyczne, technologie, infrastruktura. Zasoby te bowiem zarówno pełnią funkcję instrumentów realizacji polityki energetycznej, jak i są jej przedmiotem działania.

Wychodząc więc od fundamentów pojęcia dyplomacji, które stanowią, iż jest ona narzędziem realizacji polityki zagranicznej państwa, oraz opierając się na postmodernistycznym, szerszym ujęciu dyplomacji gospodarczej, uwzględniającym udział wielu podmiotów pełniących funkcje dyplomatyczne, można dojść do wniosku, że dyplomacja energetyczna jest narzędziem realizacji polityki energetycznej państwa pozostającego w trwałych interakcjach z innymi podmiotami pełniącymi funkcje dyplomatyczne na arenie międzynarodowej. Takie rozumowanie skłania do sformułowania definicji dyplomacji energetycznej uwzględniającej specyfikę współczesnych stosunków międzynarodowych oraz istotę samej dyplomacji. Dyplomacją energetyczną jest zatem: działalność wyspecjalizowanych struktur państwowych oraz koncernów energetycznych na rzecz realizacji polityki energetycznej państwa przy wykorzystaniu zasobów energetycznych.

¹⁵ Działając w imieniu korporacji, dyplomaci biznesowi odpowiedzialni są za relacje m.in. z władzami wybranego kraju oraz lokalnymi i międzynarodowymi organizacjami pozarządowymi. Na poziomie przedsiębiorstwa natomiast partycypują w określaniu strategii i polityki (uwzględniając oczekiwania grup interesu), prowadzą międzynarodowe i bilateralne negocjacje handlowe, koordynują działalność *public relations* na poziomie międzynarodowym oraz zbierają i analizują na użytek koncernu informacje pochodzące z państw goszczących i otoczenia międzynarodowego. M. Sondergaard, R. Saner, L. Yiu, *Business Diplomacy Management: A Core Competency for Global Companies*, "Academy of Management Executive" 2000, vol. 14, s. 80-92.

¹⁶ U. Steger definiuje ją jako próbę systematycznego i profesjonalnego zarządzania otoczeniem przedsiębiorstwa w taki sposób, aby działanie to prowadziło do niezakłóconego i efektywnego funkcjonowania firmy oraz umożliwiło rozwój korporacji i jej otoczenia. U. Steger, *Corporate Diplomacy: The Strategy for a Volatile, Fragmented Business Environment*, Excerpt 2002, John Wiley and Sons, Chichester 2003, s. 6-7.

Celami polityki energetycznej państwa importera surowców energetycznych może być dywersyfikacja dróg i źródeł dostaw czy renegocjacja kontraktów. Producenci ropy i gazu natomiast mogą być zainteresowani sprzedażą swoich surowców nowym klientom poprzez budowę infrastruktury energetycznej czy utrzymywaniem silnej pozycji na dotychczasowych rynkach zbytu. Dyplomacja energetyczna jest zatem, w rozumieniu przedmiotowym, sektorową odmianą dyplomacji gospodarczej, z silniejszą rolą podmiotów gospodarczych, czyli koncernów energetycznych oraz zasobów. Podobnie jak w dyplomacji gospodarczej, występują tu środowisko przybierające postać sieci oraz silne współzależności polityki i gospodarki, co powoduje, iż zasoby energetyczne mogą służyć również osiągnięciu celów politycznych państwa.

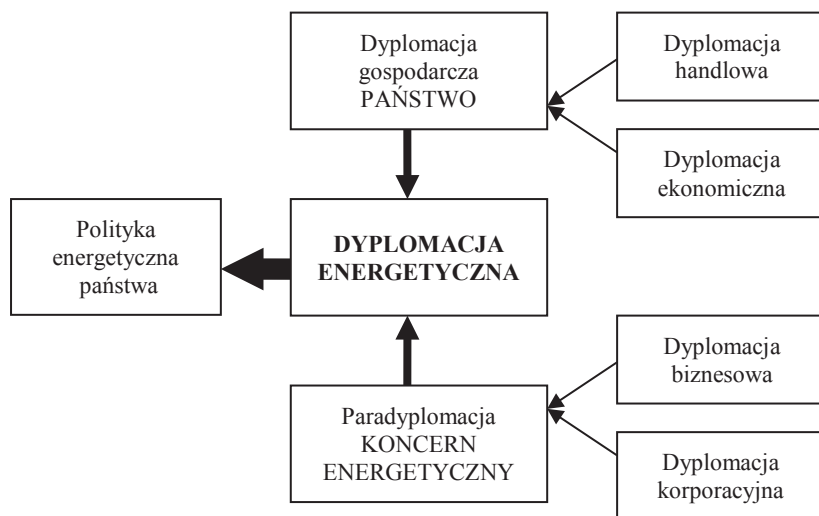
Dyplomacja energetyczna ponadto, tak samo jak dyplomacja gospodarcza, łączy w sobie funkcje dyplomacji ekonomicznej i handlowej. W pierwszym przypadku dyplomacja energetyczna przy wykorzystaniu dostępnych zasobów energetycznych działa na rzecz osiągnięcia celów polityki energetycznej¹⁷. Podstawowym zadaniem w tym zakresie jest oddziaływanie na międzynarodową politykę energetyczną poprzez interakcje z administracją państw, międzynarodowymi organizacjami gospodarczymi oraz koncernami energetycznymi, tak aby była ona bardziej sprzyjająca interesom energetycznym państwa wysyłającego. Funkcje dyplomacji handlowej zaś, czyli promowanie współpracy gospodarczej pomiędzy państwem wysyłającym a państwem przyjmującym, realizowane są np. poprzez wspieranie koncernów energetycznych w ubieganiu się na rynkach zagranicznych o eksploatację nowych złóż, promowanie współpracy spółek z tego sektora czy budowanie energetycznej infrastruktury transportowej, przez którą przepływa surowiec zwiększający wymianę handlową między państwami¹⁸.

Najważniejszą różnicą między dyplomacją gospodarczą a energetyczną jest rola podmiotów gospodarczych, których siła ekonomiczna przekłada się bezpośrednio na wpływ polityczny oraz skuteczność realizacji polityki energetycznej państwa na arenie międzynarodowej. Duże i działające na strategicznych dla państwa rynkach zagranicznych koncerny energetyczne mogą mieć w relacjach energetycznych równoprawne znaczenie w stosunku do wyspecjalizowanych struktur dyplomatycznych. Wiąże się to z tym, że ich udział jest istotny praktycznie na każdym etapie zagranicznej polityki energetycznej, od jej kształtowania (np. wspomniane wcześniej dzielenie się informacjami między koncernami a służbami państwowymi oraz udział ekspertów koncernów w pracach MSZ) do jej realizacji, czyli lobbowania w państwie przyjmującym i budowy strategicznej infrastruktury za granicą. W konsekwencji

¹⁷ Zasoby te, jak to było opisane powyżej, mogą być bardzo istotnym instrumentem zwiększającym lub zmniejszającym siłę negocjacyjną podmiotu w rozmowach. Pozycja negocjacyjna państwa producenta surowców energetycznych jest nieporównywalnie lepsza niż jego odbiorcy, który nie może w szybki i łatwy sposób znaleźć alternatywnego dostawcy.

¹⁸ W obszarze tym znaczenie mogą mieć np. odpowiednio szybko przekazane informacje o ogłoszonych przetargach oraz o ich kryteriach.

teoretycznie węższa w przedmiotowym rozumieniu niż dyplomacja gospodarcza, dyplomacja energetyczna obejmuje szerszy zbiór w rozumieniu podmiotowo-funkcyjnym (rys. 1).

Rys. 1. Podmioty dyplomacji energetycznej

Źródło: opracowanie własne.

Jak pokazano na rys. 1, dyplomacja energetyczna oprócz wspomnianych funkcji dyplomacji handlowej i ekonomicznej uwzględnia także paradyplomatyczne funkcje realizowane przez koncerny energetyczne, czyli dyplomację biznesową, odnoszącą się do zarządzania relacjami między przedsiębiorstwem a szerokim zbiorem aktorów na arenie międzynarodowej, oraz skupioną na otoczeniu wewnętrznym dyplomację korporacyjną. Warto zwrócić uwagę, że przedstawiona definicja oraz model dyplomacji energetycznej na rys. 1 są spójne z odnotowanymi w poprzednim podrozdziale węższymi odmianami tego terminu, takimi jak dyplomacja nuklearna, gazowa czy dyplomacja energetyczna UE. We wszystkich przedstawionych przypadkach mamy do czynienia z cechami charakterystycznymi dla dyplomacji energetycznej, tzn. głównym założeniem jest realizacja interesów energetycznych państwa przy jednoczesnej możliwości oddziaływania politycznego, z możliwością zastosowania zasobów energetycznych (np. technologie OZE, atomowe czy surowce energetyczne), oraz kluczowym udziale koncernów energetycznych zarówno na etapie kształtowania polityki, jak i w trakcie jej realizacji.

Do realizacji swoich działań dyplomacja energetyczna korzysta z wybranych metod, zarówno stosowanych tradycyjnie przez dyplomację, jak i tych niestandardowych. Wśród narzędzi dyplomacji energetycznej możemy wyróżnić: monitoring i analizę polityki energetycznej państwa przyjmującego czy organizacji międzynaro-

dowej; bezpośredni lobbying; negocjacje koncernów nad umowami komercyjnymi; konsultacje dwustronne i wielostronne (np. rozmowy na forum takich organizacji, jak Międzynarodowa Organizacja Energii czy OPEC); misje gospodarcze z udziałem polityków wysokiego szczebla oraz koncernów energetycznych; deklaracje przywódców politycznych na temat bezpieczeństwa energetycznego; kontrolowany lub nie wyciek informacji do mediów (możliwość oddziaływania na opinię społeczną); działalność promocyjna, której celem jest kształtowanie opinii wpływowych ekspertów i innych liderów opinii publicznej (np. konferencje, inspiracja artykułów naukowych i prasowych); groźby i szantaż podczas negocjacji (szczególnie skuteczne w razie monopolistycznej pozycji dostawcy lub państwa tranzytowego); blokowanie nowych projektów za pomocą norm środowiskowych; podpisywanie porozumień komercyjnych z koncernami z państw trzecich w celu zwiększenia legitymizacji politycznej danego projektu; dyktowanie cen surowców lub taryf za tranzyt w zależności od stopnia uprzywilejowania relacji politycznych; budowa konkurencyjnych projektów energetycznej infrastruktury transportowej (osłabianie monopolistycznej pozycji dostawcy lub państwa tranzytowego); świadczenie pomocy rozwojowej oraz szkolenie pracowników państw zasobnych w surowce energetyczne; sankcje uniemożliwiające import lub eksport surowców (np. embargo na eksport ropy); korzystanie z politycznych wpływów w celu utrudnienia negocjacji spółek z państw trzecich; zaskarżenie do sądu arbitrażowego w celu rewizji umów; odcięcie dopływu surowców jako element presji politycznej¹⁹.

5. Podsumowanie

Niewielka liczba pozycji naukowych poświęconych teoretycznym aspektom dyplomacji energetycznej oraz priorytetowość tej dziedziny w polityce zagranicznej większości państw świadczą o tym, że w obszarze tym praktyka wyraźnie wyprzedziła teorię. Tymczasem omówione geopolityczne uwarunkowania w sektorze energetycznym wymuszają na rywalizujących na arenie międzynarodowej państwach bardziej wyrafinowane działania na styku polityki i biznesu. Skuteczność państw, w których wyspecjalizowane struktury dyplomatyczne współdziałają z koncernami energetycznymi na rzecz osiągnięcia celów polityki energetycznej, pokazuje, że wbrew liberalnemu podejściu do rynku, współpraca ta w przypadku sektora energetycznego jest korzystna dla interesu narodowego. Dyplomacja energetyczna, będąca sektorową odmianą dyplomacji gospodarczej w przedmiotowym rozumieniu, wraz z silniejszą rolą podmiotów gospodarczych i zasobów służy temu celowi zarówno jako składnik kompleksowej strategii rozwoju państwa, jak i jako istotne narzędzie jego polityki zagranicznej.

¹⁹ Opracowanie własne na podstawie wybranych informacji z: O. Grigoryeva, *Energy diplomacy: Historical background and theoretical approach. The case of the Baltic Sea States*, [w:] *Energy and Security in the Baltic Sea region: Research papers in international relations*, red. Th. Jonter, I. Viktorov, Stockholm University, Stockholm 2011, s. 21-42.

Literatura

- Bayne N., Woolcock S., *What is Economic Diplomacy? The New Economic Diplomacy: Decision making and negotiation in international economic relations*, Ashgate Publishing Ltd, Hampshire 2003.
- Bezat J.M., *Paris et Moscou mènent une realpolitik de l'énergie*, „Le Monde”, 26 listopada 2009.
- Berridge G.R., James A., *A Dictionary of Diplomacy*, Palgrave, Hampshire 2001.
- Bilski M., *Gazprom kaptuje znanych polityków*, „Dziennik”, 11 styczeń 2010.
- Eni's Way: Il secolo di Mattei*, AGI, Rzym 2006.
- Gawin G., *Kształtowanie się i rola dyplomacji ekonomicznej w Polsce*, Polski Przegląd Dyplomatyczny, PISM, Warszawa, maj 2008.
- Goldthau A., *Energy diplomacy in trade and investment of oil and gas*, [w:] *Global energy governance: The new rules of the game*, red. A. Goldthau, J. Martin, Brookings Institution Press, Washington 2010.
- Grant W., *Insider groups, outsider groups an interests groups strategies in Britain*, University Warwick, Coventry 1978.
- Grigoryeva O., *Energy diplomacy: Historical background and theoretical approach. The case of the Baltic Sea States*, [w:] *Energy and Security in the Baltic Sea region: Research papers in international relations*, red. Th. Jonter, I. Viktorov, Stockholm University, Stockholm 2011.
- Hitris T., *The European Community Economics. A Modern Introduction*, New York 1988.
- Hryniewiecki R., Borońska K., *Dyplomacja gospodarcza jako narzędzie polityki zagranicznej państwa*, „Ekonomia” nr 12, Wydawnictwo UE, Wrocław 2010.
- Krzyżniński A. H., *Dyplomacja gospodarcza*, [w:] *Dyplomacja*, red. J. Wilk, Wyższa Szkoła Stosunków Międzynarodowych, Łódź 2002.
- Molendowski E., Polan W., *Dyplomacja gospodarcza. Rola i znaczenie w polityce zagranicznej państwa*, Wolters Kluwer, Kraków 2007.
- Naray O., *Commercial Diplomacy: A Conceptual Overview*, 7th World Conference of TPOs – The Hague, The Netherlands 2008.
- Yergin D., *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money, and Power*, Simon & Schuster, New York 1991.
- Saner R., Yiu L., *International Economic Diplomacy, Mutations in Post-modern Times*, Netherlands Institute of International Relations, Chingendeal 2003.
- Sondergaard M., Saner R., Yiu L., *Business Diplomacy Management; A Core Competency for Global Companies*, “Academy of Management Executive” 2000, vol. 14.
- Steger U., *Corporate Diplomacy: The Strategy for a Volatile, Fragmented Business Environment*, Excerpt 2002, John Wiley and Sons, Chichester 2003.

ENERGY DIPLOMACY – THEORETICAL FRAMEWORK AND PRACTICAL APPLICATIONS

Summary: In response to the increased use of energy resources in pursuing foreign policy interests by many countries, the notion of energy diplomacy has become the object of significant interest to academics, policy-makers and general public. Nowadays, mostly in press and media, the label of “energy diplomacy” is used to determine various phenomena related to energy policy and activities of companies in the energy sector. This article provides a systematic conceptualization and theoretical framework to study energy diplomacy. Through examining geopolitical conditions in the energy sector, this paper identifies the constituting elements of energy diplomacy which results in a comprehensive definition of the concept. The aim of this study is to show that energy diplomacy is not only a way to achieve energy policy goals but it also constitutes an important tool of state's foreign policy in the contemporary world in which the separation of economy and international politics is hardly possible.

Keywords: diplomacy, energy diplomacy, foreign policy, energy security.